

УДК 371.13:37.035

Тамара Гуменникова

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ ДО УПРАВЛІННЯ ДИТЯЧИМ РУХОМ

У сучасній соціально-економічній і політичній ситуації, що склалася в Україні, турбота про дітей та молодь не може залишатися без прицільної уваги, порушення в цьому плані є свідомим зруйнованим потенціалом сучасного українського суспільства. І це цілком природно, тому що історично доведено, що у житті будь-якої країни світу, особливо в переломні моменти історії, головну роль відіграє молодь.

Разом з тим, діти і молодь є однією з найбільш незахищених, вразливих верств суспільства. Як було заявлено на сороковій сесії Генеральної Асамблеї ООН, «молоді люди відіграють подвійну, з першого погляду, суперечливу роль: з одного боку, вони активно сприяють процесу соціальних змін, а з іншого – стають його жертвами». Це вимагає від соціальних інститутів суспільства постійно приділяти підвищену увагу підростаючому поколінню, сприяти його соціальній адаптації.

Слід констатувати, що сучасний етап розвитку нашої держави свідчить про поступовий розвиток молодіжного та дитячого руху, який з кожним роком збільшує вплив на виховання та соціальне становлення дітей, підлітків та молоді. Одним із дієвих механізмів будь-яких перетворень суспільства є дитячий та молодіжний рух, що включає такі три підсистеми: інституційну або організаційно-інституційну (йдеться про державні та громадські структури, які вирішують проблеми молодіжної політики); регулятивну або нормативну (це – законодавчі акти стосовно молодіжного руху і програмні та статутні документи самих організацій); комунікативну або інформаційну (маються на увазі молодіжні засоби масової інформації, інші видання).

Досвід показує: така робота стає набагато регулятивною, коли здійснюється у певній системі, коли методи і форми роботи соціального педагога, вчителя-вихователя використовуються педагогічно доцільно та ними управляє досвічений керівник закладом освіти.

Звертаючись до праці Головенька В. А. «Український молодіжний рух у ХХ столітті» відзначимо, що автор трактує молодіжний рух як один із компонентів суспільно-політичної системи, представлений певним чином організованими молодіжними структурами, що тією чи іншою мірою усвідомлюють свою власну специфічність, здійснюють визначену діяльність, спрямовану на реалізацію цих інтересів, а також створення специфічної і власної ролі в суспільстві [3, с. 68]. Складовою молодіжного руху виступає дитячий рух, хоча він і має право на певну самостійність. Це обумовлюється наступними причинами: невизначеністю у вікових межах

поняттях молодь і діти; відповідно до статутів молодіжних організацій до їхнього складу можуть входити молоді люди віком від 14 років, а іноді ще молодші; дитячі організації у своєму складі обов'язково повинні мати осіб старших вікових категорій. Остання причина обумовлює посилення уваги вищої школи до підготовки керівників дитячими та молодіжними об'єднаннями та організаціями.

З метою активізації діяльності громадських дитячих організацій і посилення їх як дієвого та ефективного фактора соціалізації особистості, виховання дитини на загальнолюдських цінностях необхідно удосконалити педагогічне керівництво процесом їх становлення і розвитку. Сучасна освітньо-виховна практика потребує компетентністних фахівців, які будуть здійснювати педагогічне управління розвитком дитячих організацій. Аналізуючи стан підготовки керівників дитячих та молодіжних об'єднань слід звернути увагу, що проблема вирішується за рахунок підготовки соціальних педагогів педагогічними ВНЗ та фахівцями сфери відпочинку та досугу Київським національним університетом культури та мистецтва та курсами аніматорів, що функціонують напередодні відкриття курортних сезонів. Разом з тим, сьогодні простежується недостатність підготовки фахівців у структурі вищої школи до означеного виду діяльності. Освітня практика потребує не тільки творчих досвідчених організаторів дитячого та молодіжного руху, але й тих, хто буде управляти ними та визначати стратегію навчальних закладів щодо організації дитячого та молодіжного руху, який носить як формальний так і неформальний характер. Розв'язання проблеми підготовки керівників дитячим та молодіжним рухом підтверджується ініціативами круглих столів: «Захист прав дитини: гармонізація українського законодавства із стандартами Ради Європи» під головуванням Уповноваженого Президента України з прав дитини Юрія Павленка, який відбувся 10 липня 2012 року, присвячений обговоренню питань організації системної психолого-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою в дитячих та молодіжних організаціях та круглого столу від 31 травня 2012 року з питань розвитку дитячого громадського руху. Звертає увагу, що серед переліку завдань, які планують вирішувати дитячі громадські організації спільно з Державною службою молоді та спорту України, наголошується на необхідності створення системи підготовки та перепідготовки лідерів дитячих громадських організацій.

Одним із шляхів вирішення окресленої проблеми є професійна підготовка майбутніх управлінців навчальними закладами усіх типів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, тому що більша кількість членів дитячих та молодіжних організацій є учнівською молоддю та значну частину календарного року задіяна в процесі навчання та виховання в закладах освіти.

Невичерпними потенційними можливостями розв'язання питання, на наш погляд, є підготовка фахівців за спеціальністю специфічних категорій

8.18010020 «Управління навчальним закладом» з наданням кваліфікації «Керівник підприємства, установи та організації (у сфері освіти та виробничого навчання)».

Своєчасність і доцільність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю розв'язання суперечностей між:

– між важливістю професійної взаємодії керівника закладом освіти з сучасними громадськими дитячими та молодіжними організаціями та недостатньою увагою до даного напрямку діяльності в структурі його професійної підготовки;

– між потенціалом формальних та неформальних громадських дитячих та молодіжних організацій як соціально-виховного інституту та неможливістю реалізації цього потенціалу через недостатній рівень професійної підготовки фахівців, котрі працюють у сфері управління навчальним закладом.

Необхідність подолання зазначених суперечностей і обумовлює актуальність проблеми нашого дослідження. Метою статті є визначення потенційних можливостей методичного супроводу підготовки студентів зі спеціальності «Управління навчальним закладом» до управління дитячими та молодіжними організаціями.

Звернемось до характеристики специфічної категорії слухачів, що навчаються за спеціальністю «Управління навчальним закладом» – це люди, які вже мають вищу освіту, значний досвід роботи в навчальних закладах. Багато хто з них є діючими керівниками навчальних закладів або органів управління освітою різного рівня. У багатьох з них є значний управлінський досвід, який неможна не враховувати у навчальному процесі. Мотивація навчання таких слухачів є досить високою, вони дуже вимогливі щодо змісту та результатів навчання. Робота з таким контингентом слухачів потребує особливого професіоналізму, відповідальності. Вона суттєво відрізняється від роботи зі звичайними студентами, які прийшли до університету після закінчення школи і лише розпочинають свій шлях до обраної професії.

Зокрема, в освітньо-професійній програмі та освітньо-кваліфікаційній характеристиці менеджера освітньої діяльності закладено ідею виконання фахівцем функцій керівника організаторів дитячих та молодіжних організацій і об'єднань. Стандартом вищої освіти зі спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом» передбачено в змісті викладання навчальних дисциплін проблем дитячого та молодіжного руху та на державну атестацію виносяться питання по управлінню дитячими та молодіжними організаціями.

Сучасний стан розвитку управлінської діяльності в закладах освіти вимагає перенесення акцентів в підготовці керівників дитячого та молодіжного руху на менеджерську позицію. Відомий вчений, член Асоціації дослідників дитячого руху, професор Богуславский М. В в

монографії «Дитячий рух в Росії: між минулим та майбутнім» (2007 рік) [1], окресливши певні теоретичні конструкції стереотипів влади в діяльності лідерів дитячих об'єднань, обґрунтувавши трансформацію пріоритетного тлумачення позиції лідерства в історичному ракурсі протягом ХХ ст., виділяє наступні: субкультурна позиція (початок ХХ ст. – початок громадянської війни), просоціальна позиція (1918–1931 рр.), педагогічна позиція (перша половина 30-х років ХХ ст.), державницька позиція (середина 30-х рр. ХХ ст. – середина 50-х рр. ХХ ст.), анімаційна (так звана «оживляюча») позиція (середина 50-х рр. ХХ ст. – середина 70-х рр. ХХ ст.), компенсаторна позиція (середина 70-х рр. ХХ ст. – 80-ті рр. ХХ ст.), менеджерська позиція (1990-ті рр. – початок ХХІ ст.) – ділове лідерство, що полягає в управлінні та залученні членів об'єднань до різноманітних справ та їх організації. Так, професійно компетентного сучасного менеджера освітньої сфери (керівника дитячої або молодіжної організації) готують у вищому навчальному закладі, де в моделі професійної компетентності закладено:

- здібності до управлінської діяльності дитячими та молодіжними організаціями;
- сформованість відповідних знань, умінь, навичок та способів дій;
- мотивація управлінської праці.

У працях вітчизняних та зарубіжних дослідників висвітлено такі аспекти даної проблеми: професійна підготовка вчителя до взаємодії з дитячими громадськими об'єднаннями (Л. Алієва, І. Гордін, Г. Іващенко, С. Харченко та ін.); готовність студентів до співпраці з дитячою організацією та формування професійної майстерності вожатого, піонерського працівника (С. Бобришов, В. Лебединський, Р. Литвак, Е. Соколова та ін.). Серед сучасних досліджень заслуговують на увагу праці Л. Алієвої, М. Басова, С. Бойцовой, А. Кирпичника, В. Кудинова, Ю. Кудряшова, Р. Охрімчук, І. Руденко, Т. Трухачової та ін. Разом з тим рівень розробленості проблеми підготовки менеджерів освітньої сфери не є вичерпаним. І одним із таких напрямів, що потребує ґрунтовного осмислення та розробки, є підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Результати нашого дослідження свідчать, про те, що керівники загальноосвітніх навчальних закладів, що мають безпосереднє відношення до дитячих та молодіжних організацій та рухів, недостатньо володіють теорією менеджменту, як наукою про раціональне управління людськими та матеріальними ресурсами.

Так, в процесі вивчення нормативних навчальних дисципліни в циклі практичної та професійної підготовки менеджера освітньої сфери «Управління навчальною та виховною діяльністю» студенти опановують змістовні модулі «Дитячий та молодіжний рух, як виховна керована система»; «Управління неформальними дитячими організаціями та рухами,

молодіжна та дитяча субкультура». В процесі опанування дисципліни «Правові аспекти управління навчальним закладом» вивчається змістовний модуль «Правовий захист дітей у дитячій та молодіжній організації, що функціонує на базі навчального закладу». Це обумовлено тим, що модель компетентної особистості, яка запропонована Радою Європи включає ключові компетенції, якими мають бути наділені молоді європейці. Для організації професійної підготовки у площині дослідження були обрані наступні компетенції:

– політична та соціальна компетенція (в процесі управління діяльністю кожної дитини в дитячій та молодіжній організації формується здатність приймати відповідальність, брати участь у прийнятті групових рішень, вирішувати конфлікти без насилля, брати участь у підтримці демократичних інститутів). Майбутні керівники закладом освіти повинні не тільки оволодіти в процесі підготовки в виші складовими означеної компетенції, але й в подальшій управлінській діяльності навчити цьому керівників дитячих та молодіжних організацій, соціальних педагогів, класних керівників та ін. З цією метою в процесі проходження науково-дослідної та педагогічної практики студентам було запропоновано вивчити стан діяльності дитячих та молодіжних організації у своєму регіоні та представити результати роботи у вигляді презентаційних проектів [5].

За результатами такої роботи виявилось, що в 1993 році зареєстрована і почала діяти дитяча молодіжна організація ДЮК. ДЮК – це дитячо-юнацьке коло, яке об'єднує всі існуючі в Одеській області дитячі організації. Метою ДЮКа виступили – соціальний захист, психологічна адаптація дітей і підлітків та їх юридичний захист, допомога дітям-інвалідам і сиротам, розвиток дитячої обдарованості та самодіяльності.

Розв'язано було й питання з названою, обраною лідерами дитячого руху – коло. У колі дітей виникає дитяче спілкування, дитячі ігри, під час яких всі беруться за руки та стають у коло. Коло нагадує про національні українські традиції козаків – прийняття та обговорення важливих рішень виносилось «на круг» (рос.). Одеське коло має свої сектори, якими є дитячі організації Одеського регіону: СПОУ, що є близькою за формами і методами роботи до руху скаутів Америки; «Шхуна ровесників» (м. Ізмаїл) – патріотичний напрям дії дітей Придунайського краю; «Дитяча духовна республіка» (м. Балта) – ідея національного відродження; Клуб «Надія» – Роздільнянський район; Організація ДЮНА – Іллічівський район. Літній табір ігрових форм дозвілля дітей «Ньюландія» – Ізмаїльський район.

Наведемо вибіркові матеріали дослідницького проекту студентки Світлани О. «2.09.1999 у м. Ізмаїл, Одеської області, Рішення Ради виконкому міста Ізмаїл за номером 668, засновано дитячо-юнацьку організацію – асоціація «Істр» з Уставом, піснюю, емблемою. Власну назву організація отримала від стародавньої назви ріки Дунай, на якій

розташовано місто Ізмаїл. Метою народження організації «ІСТР» є не надумана, формальна діяльність, а її виховний зміст, який знайшов своє відображення у девізі нової асоціації «Ми – у місті, з містом, для міста!». Він передбачав захист прав та інтересів дітей міста Ізмаїл в об'єднанні зусиль на добрі справи, посилення патріотичного виховання до рідного міста та країни. Передумовами виникнення дитячо-юнацької асоціації виступили: потреба активного внеску дітей та молоді в міські справи, бажання управляти рідним містом та вирішувати його проблеми на рівні дитячого самоврядування; негайна потреба у розвитку дитячого самоуправління, самовиховання, саморозвитку, особистісного зростання кожної дитини. На зміну комсомольсько-піонерській організації в місті Ізмаїл не була створена жодна дитячо-молодіжна організація, та протягом п'яти років вихователі, педагоги шкіл міста, керівники формально та неформального молодіжного руху не мали чітких орієнтирів у виховній діяльності; вони намагались об'єднати зусилля для створення координаційної Ради по організації дитячої асоціації. Всі дорослі члени асоціації здійснюють діяльність на засадах особистісно орієнтованого виховання дітей та молоді. Головними завданнями вважають розвиток особистості кожного вихованця асоціації в умовах колективної, творчої, корисної рідному місту діяльності. Структура побудови організації лінійно-штабна. Організатором та виконавцем діяльності виступив штаб «Бригантина», від здійснює управління радою активів первинних організацій, які створені на базі шкіл міста. Дитяча організація Істр веде власну номенклатуру справ».

Представимо також вибірккову інформацію проекту магістранта Олександра П, який привчено діяльності дитячих організацій на базі ЗНЗ м. Ізмаїл. «Загальноосвітня школа № 1, ім. О. В. Суворова, первинна дитячо-молодіжна організація Юний суворовець, дата створення 1999 рік. У зв'язку із тим, що школа більше 100 років носить ім'я О. В. Суворова – історичної особи міста Ізмаїл, в ній були сформовані традиції виховання суворовців, клятва та присяга суворовців, традиційні свята «Посвята у суворовці», «Суворівські старті». Відкритий шкільний музей О. В. Суворова, в якому ведеться літопис добрих справ випускників ЗШ № 1. На шкільні та театралізовані свята кращі хлопці та дівчата одягають суворівську форму, це є почесною традицією шанування кращих у спорті, науці, навчанні, особистісних досягненнях».

Проведений моніторинг діяльності дитячих та молодіжних організацій в Одеській області та представлені магістрантами презентаційні проекти визначили перешкоди в управлінні дитячим та молодіжними організаціями в регіоні, серед яких магістранти сформулювали найбільш суттєві: інерція застарілих підходів до управління дитячими та молодіжними ініціативами; недостатня увага до сучасних форм організації дитячого та молодіжного спілкування в організації; відсутність

співробітництва та порозуміння між адміністрацією загальноосвітнього навчального закладу необхідності функціонування тієї чи іншої організації, ідеалів, цінностей та її мети; пасивний підхід органів управління освітою та керівників закладів до проблем дитячого та молодіжного, як формального, так і неформального руху.

– компетенції, що пов'язані з життям у багатокультурному просторі (з метою контролю виявів расизму та ксенофобії, розвитку толерантного клімату, освіта повинна озброїти дітей та молоді міжкультурними компетенціями, серед яких: сприйняття розбіжностей між людьми, повага до інших і здатність жити з представниками різних культур, мов та релігій). Означена компетенція передбачал формування у майбутніх керівників ЗНЗ виховання поваги до представників неформальних дитячих та молодіжних організацій та культур. З цією метою майбутній управлінці розробляли власні педагогічні прийоми, які допомагали, на їх погляд, школяру – представнику неформального молодіжного та дитячого руху соціалізуватись в класі. Одним з напрямів роботи з напрямку досліджуваної проблеми було написання магістрантами есе-роздумів, порівняльних, аргументуючих есе на теми: «Як впливають формальні та неформальні дитячі організації на розвиток особистості школяра», «Чи може людина, що виступає представником неформальної молодіжної організації в шкільному віці досягти значних успіхів в житті. Наведіть приклади за матеріалами преси», «Ваше відношення до Гоблін-шоу в місті Одеса 2012?» (шоу-парад та зустріч байкерів з усіх країн Європи).

В процесі написання есе магістранти наголошували на необхідність посилення співпраці навчальних закладів та їх керівників з іншими суб'єктами виховання: позашкільними освітніми закладами, кримінальною міліцією у справах дітей, соціальними службами, дільничими інспекторами, спортивно-оздоровчими та культурно-розважальними установами. Звертає увагу, що майбутні керівники закладу освіти вважають, що молодіжні та дитячі організації повинні діяти в навчальних закладах – 41 %, 26 % – студентів, вважають, що організації повинні створюватись за місцем проживання, 44 % – у позашкільних освітніх установах, серед яких «Станції натуралістів», Школи мистецтв, Центри позашкільної освіти та дитячої творчості та ін.

Як зазначили випускники факультету, фокусування уваги саме на управлінні дитячими та молодіжними організаціями в процесі професійної підготовки, по-перше, дало змогу перейти від спонтанного управлінського досвіду на новий професійний рівень управління дитячим та молодіжними організаціями, відзначили 87 % випускників. По-друге, надало можливість перевірити правильність обраних у роботі стратегічних орієнтирів роботи з молоддю, урахувавши сучасний економічний, правовий, кадровий, демографічний стан суспільства та системи освіти, як його частини (57 %). І, по-третє, озброїло конкретними сучасними інструментами управління у

вигляді методик, програм дії, технологій розв'язання різноманітних професійних проблем, самоаналізу, моніторингу результатів власної праці з управління дитячими та молодіжними організаціями (83 %). Слід відмітити, щороку магістри захищають кваліфікаційні магістерські роботи та обирають тему роботи, пов'язану із управлінням дитячими та молодіжними організаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Социология молодежи : учебное пособие / Волков Ю. Г., Добренков В. И., Кадария Ф. Д. та ін. ; под ред. проф Ю. Г. Волкова. – Ростов-н/Д. : Феникс, 2001.
2. Головатый Н. Ф. Соціологія молодежи: Курс лекцій / Н. Ф. Головатый. – К., МАУП 1999. – 116 с.
3. Головенько В. А. Український молодіжний рух у ХХ столітті / В. А. Головенько. – К., 1997. – 258 с.
4. Гуменникова Т. Р. Молодіжна субкультура як фактор морально-ціннісного виховання / Т. Р. Гуменникова // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. – Ізмаїл, 2001. – Вип. 10. – С. 41–44.
5. Гуменникова Т. Р. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями (особистісно орієнтоване виховання) / Т. Р. Гуменникова. – Київ-Ізмаїл, 2009. – 176 с.
6. Кірсанов В. В. Класифікація функцій і підготовка кадрів соціокультурних аніматорів у французькій культурології дозвілля (60–90-ті роки / В. В. Кірсанов // Вісник Книжкової палати. 2000. – № 5.
7. Кравченко А. И. Социология : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / А. И. Кравченко. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 236 с.
8. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навчальний посібник / О. В. Лісовець. – К. : «Академія», 2011. – 256 с.
9. Руденко И. В. Подготовка организаторов детского движения в России (историко-педагогический анализ) : монография / И. В. Руденко ; под ред. Л. В. Алиевой. – М. : Пед. общество России, 2008. – 232 с.